

در دیدار روز سه‌شنبه ۲۶ فروردین ۱۴۰۴ رهبر حکیم انقلاب اسلامی با مسئولان قوای سه‌گانه، نقشه‌ای راهبردی برای رسیدن به اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار کشور ترسیم شد. این نقشه راه، شامل ۱۰ محور کلیدی است، از کنترل نقدینگی و اصلاح الگوی مصرف انرژی تا رفع موانع سرمایه‌گذاری و گسترش روابط اقتصادی با همسایگان. این راهبردها نه تنها برای عبور از چالش‌های اقتصادی فعلی ضروری‌اند، بلکه زمینه‌ساز تحقق شعار سال ۱۴۰۴ یعنی «سرمایه‌گذاری برای تولید» نیز خواهند بود. در سلسله گزارش‌های پیش‌رو، هر یک از این محورها به‌طور جداگانه بررسی و تحلیل خواهند شد. این هفتمین گزارش، بر یکی از بنیادی‌ترین این محورها به یعنی تأمین امنیت سرما‌یه‌گذاری تمرکز دارد.

گزارش یک

سعید فرح‌بخش

امیر عباس قاسمی امیران

سلسله گزارش‌های نقشه راه اقتصاد پویا - ۷

قوت اقتصاد از تنور تولید است نه مطبخ مذاکره

پایداری اقتصاد در گرو سرمایه‌گذاری در تولید داخلی است
تحریم‌ها زمانی بی‌اثر می‌شوند که وابستگی‌ها جای خود را به خودکفایی بدهند

سرمایه‌گذاری واقعی و تکیه بر توان بومی شکل گرفته بودند. تحریم ابزار فشار است، اما زمانی کارآمد است که نقطه اتکالی اقتصاد بر واردات، خام‌فروشی و وابستگی باشد. وقتی زیرساخت تولید در کشور تقویت شود، دشمن عملاً هم فشار خود را از دست می‌دهد، آن‌گاه تحریم به جای آن‌که ابزار تهدید باشد، به عاملی برای جهش و خوداتکالی تبدیل می‌شود. تجربه صنایع دفاعی، کشاورزی، داروسازی و دانش‌بنیان‌ها گواهی‌روشن است بر اینکه تولید، نه تنها پادزهر تحریم است، بلکه شاه‌کلید استقلال اقتصادی است.

حمایتی فراهم کند، بخش خصوصی نیز حاضر است سرمایه خود را به جای ارز، طلا یا زمین به چرخ کارخانه‌ها گریزند.

چرخ کارخانه‌ها گریزند. تحریم‌شکن واقعی؟ کسی است که کارخانه می‌سازد، نه کسی که مذاکره می‌کند. **■ سرمایه‌گذاری در تولید** نگاه اقتصاد مقاومتی، سرمایه‌گذاری در تولید فقط یک انتخاب اقتصادی، بلکه یک موضع راهبردی برای دفاع ملی است. هر ریلی که به جای سوداگری و واردات صرف ایجاد یک خط تولید یا توسعه فناوری بومی شود، در واقع سیری است که اقتصاد کشور را در برابر ضربه‌های دشمن مقاوم می‌کند. امروز ایران م‌ا دارای ظرفیت‌های عظیم در حوزه نیروی انسانی، بازار داخلی، منابع طبیعی و فناوری‌های نوظهور است. اگر دولت بسترهای

تحریم‌ها اگرچه برای ضربه زدن به ستون‌های اقتصادی کشورمان طراحی شده‌اند، اما اثر بخشی آنها مشروط به یک چیز است: ضعف در تولید. دشمن روی نقاط وابستگی ما تمرکز کرده است؛ از واردات کالاهای راهبردی گرفته تا مواد اولیه، تجهیزات صنعتی، قطعات و فناوری. وقتی کشور در این بخش‌ها ضعیف داشته باشد، تحریم مانند گره‌ای در گلو تولید عمل می‌کند، اما آنجا که چرخه تولید بومی‌سازی شود و متکی به ظرفیت داخلی باشد، تحریم مثل خمیری در دست صنعتگر ایرانی نرم می‌شود. نمونه روشن این مسئله در صنایع دفاعی، داروسازی و بخش‌هایی از کشاورزی دیده شده است. هرچا که سرمایه‌گذاری بلندمدت، علم‌محور و بومی بوده،

ایران با داشتن ظرفیت‌های فراوان انرژی خورشیدی و بادی هنوز از بهره‌برداری کامل از این منابع تجدیدپذیر بازمانده است

کعبود انرژی به رغم باد و آفتاب بی‌دریغ!

خورشیدی و توربین‌های بادی، از پرداخت نکردن به دلیل نبود برنامه‌ریزی صحیح و کافی به یک فرصت تبدیل نشده‌اند و تنها به‌صورت محدود و در مقیاس‌های کوچک استفاده می‌شوند. با وجود تمام توانمندی‌ها و پتانسیل‌های عظیم، سیاست‌های ناکارآمد، کمبود سرمایه‌گذاری و مشکلات اجرایی، مانع بهره‌برداری بهینه از این منابع شده‌اند.

■ چرا انرژی تجدیدپذیر در ایران جدی گرفته نمی‌شود؟ در شرایطی که بسیاری از کشورهای همسایه همچون عربستان سعودی، امارات متحده عربی، ترکیه و حتی کشورهای توسعه‌یافته‌تر نظیر چین و هند، میلیاردها دلار در پروژه‌های انرژی‌های تجدیدپذیر سرمایه‌گذاری کرده‌اند و به دنبال تبدیل‌شدن به قطب‌های انرژی پاک در منطقه و جهان هستند، ایران هنوز نتوانسته است از مزیت‌های خود در این زمینه بهره‌برداری شایسته و مؤثری کند. این عقب‌ماندگی به دلایل مختلفی از جمله عدم ثبات سیاست‌ها، کمبود زیرساخت‌های مناسب، بی‌اعتمادی به سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی و مقررات ناکافی برمی‌گردد.

یکی از مشکلات اساسی، نوسانات قیمت‌ها و تغییرات مکرر در تعرفه‌های خرید برق تولیدی از انرژی‌های تجدیدپذیر است. این بی‌ثباتی، مانع جذب سرمایه‌گذاران و تحقق برنامه‌های بزرگ مقیاس شده است. بسیاری از فعالان این صنعت، از جمله تولیدکنندگان پتل‌های

کشورمان در دل سرزمین آفتاب و باد، فرصتی بی‌نظیر برای تولید انرژی

همچنان به‌طور کامل به کار نمی‌آیند. در حالی که ایران ما به‌عنوان یکی از کشورهای با بیشترین تابش آفتاب و مناطق بادخیز در جهان شناخته می‌شود، چرا این ظرفیت‌ها هنوز در پشت دیوارهای بوروکراسی، عدم سیاست‌گذاری مناسب و چالش‌های اقتصادی مدفون مانده‌اند؟ بسیاری از کشورهای همسایه، با استفاده از همین منابع تجدیدپذیر، به قطب‌های تولید انرژی تبدیل شده و در مسیر توسعه پایدار گام برداشته‌اند، در حالی که ایران با وجود ظرفیت‌های عظیم خود، در این زمینه عقب‌مانده است. از تأسیس نیروگاه‌های خورشیدی در صحرای عربستان تا مزارع بادی در امارات، کشورهای منطقه در حال بهره‌برداری از این منابع طبیعی هستند، اما ایران به دلیل مشکلات ساختاری و سیاسی، هنوز نتوانسته است از این منابع بهره‌برداری کامل کند.

■ ■ ■

ایران ما با قرار گرفتن در کمربند خورشیدی جهان و داشتن نواحی بادخیز در شمال شرق، جنوب شرق و غرب، دارای ظرفیت‌های بی‌نظیر و بی‌رقیبی برای تولید انرژی‌های تجدیدپذیر است. این ویژگی‌ها کشورمان را به یکی از بهترین نقاط جهان برای توسعه انرژی‌های بادی

بخش مهمی از درآمد ارزی را از مسیر صادرات محصولات صنعتی، کشاورزی و حتی دانش‌بنیان تأمین کرد. برای مثال، صادرات محصولات پتروشیمی، فولاد، مصالح ساختمانی، تجهیزات پزشکی و محصولات غذایی در سال‌های اخیر توانستند بخشی از فشار کمبود ارزی را جبران کنند. جالب آن‌که بیشتر این صنایع زمانی شکل گرفتند که بخش خصوصی جسارت کرد، دولت همراهی و تحریم، انگیزه خودکفایی را شعله‌ور کرد. یعنی برخلاف تصورات رایج، تحریم همیشه مخرب نیست گاهی اگر درست تحلیل شود، می‌تواند به فرصت جهش تبدیل شود.

■ نقش شرکت‌های دانش‌بنیان در دور زدن تحریم

یکی از مهم‌ترین برگ‌های برنده در نبرد اقتصادی با تحریم، شرکت‌های دانش‌بنیان هستند. این شرکت‌ها به کمک دانش بومی و نخبگان داخلی توانسته‌اند فناوری‌های پیچیده‌ای را که به واسطه تحریم در دسترس نیست در داخل تولید کنند؛ از تولید مواد پیشرفته و قطعات‌های تک گرفته تا تجهیزات صنعتی و فناوری‌های نو. برنامه توسعه اقتصاد دانش‌بنیان که در سال‌های اخیر دنبال شده، نمونه‌ای موفق از سرمایه‌گذاری در تولید غیرنفتی است. امروز بیش از ۷ هزار شرکت دانش‌بنیان در کشور فعالند که بخشی از آنها مستقیماً در خنثی‌سازی آثار تحریم ایفای نقش می‌کنند. حمایت از این شرکت‌ها، یعنی حمایت از مغزهای ایرانی، خلق ارزش افزوده بالا، اشتغال نخبگان و قطع وابستگی به خارج.

■ تولید، اشتغال و امنیت پایدار سرمایه‌گذاری در تولید تنها به معنای رشد اقتصادی نیست، بلکه بستر ساز امنیت اجتماعی و ثبات سیاسی نیز است. هر کارخانه‌ای که راه می‌افتد، دهها تصادف شغل مستقیم و غیرمستقیم ایجاد می‌کند. اشتغال پایدار یعنی افزایش درآمد خانوار، کاهش آسیب‌های اجتماعی، امید به آینده و اعتماد به حاکمیت. در سال‌هایی که کشور با بحران‌های ارزی یا تورمی روبه‌رو بوده است، تولیدکنندگانی که روی پای خود ایستاده‌اند، نه تنها بیکار نمانده‌اند، بلکه با افزایش بهره‌وری و صادرات، به ثبات بازار کمک کرده‌اند. یعنی حتی در اوج تحریم، تولید داخلی می‌تواند نبض اقتصادی کشور را تنظیم کند. دولت‌ها گاهی می‌خواهند معضل بیکاری، فقر و تورم را مهار کنند، باید به جای سیاست‌های مقطعی و وارداتی، سرمایه‌گذاری بلندمدت در تولید را جدی بگیرند.

■ تولید، سرریز قدرت در سیاست خارجی وقتی کشوری از نظر اقتصادی مستقل باشد، در عرصه سیاست خارجی هم حرف برای گفتن دارد. کشوری که چرخ کارخانه‌هایش می‌چرخد، سرنشتن را پشت میز مذاکره گره نمی‌زند. به همین دلیل است که بسیاری از کشورها در برابر فشارهای غرب، با اتکا به اقتصاد تولیدمحور توانسته‌اند ایستادگی کنند. اگر کشورمان نیز به جای واردات و مصرف، روی تولید و صادرات تمرکز کند، نه تنها تحریم‌ها را پشت سر می‌گذارد، بلکه در تعاملات جهانی نیز قدرت مانور بیشتری خواهد داشت.

■ فرصت تاریخی برای سرمایه‌گذاران امروز تحریم، تهدیدی است که به یک فرصت برای جهش درونی تبدیل شده است. با حمایت دولت و جسارت بخش خصوصی، می‌توان نقطه پایان بر اقتصاد وابسته و نفتی گذاشت و به سمت اقتصادی تولیدمحور، پویا و مقاوم حرکت کرد. سرمایه‌گذاری در تولید، مسیر دشواری دارد، اما نتیجه‌اش ماندگار، ملی و راهبردی است. ایران با این سرمایه انسانی، منابع خدادادی و بازار منطقه‌ای، مستعد یک جهش اقتصادی بی‌نظیر است. فقط باید اراده و عمل را جایگزین شعار کرد.

به‌طور خاص چه رابطه‌ای میان تحریم‌ها و وابستگی اقتصادی می‌بینید؟

تحریم‌ها به‌طور مستقیم با سطح وابستگی یک کشور به منابع خارجی مرتبط هستند. اگر کشوری نتواند زیرساخت‌های خود را از درون تقویت کند و به تأمین نیازهای خود از خارج وابسته باشد، تحریم‌ها به ابزاری مؤثر برای وارد کردن فشار تبدیل می‌شوند. این فشار نه تنها در زمینه اقتصادی، بلکه در سایر حوزه‌های خود را نشان می‌دهد. در مقابل، زمانی که اقتصاد کشور متکی به ظرفیت‌های داخلی باشد، تحریم‌ها نمی‌توانند به راحتی تأثیرات خود را اعمال کنند. در واقع، تقویت تولید داخلی همانند یک سپر دفاعی است که تحریم‌ها را بی‌اثر می‌کند.

در این راستا، سرمایه‌گذاری داخلی چه نقشی ایفا می‌کند؟

سرمایه‌گذاری داخلی در حوزه تولید می‌تواند به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین استراتژی‌ها برای مقابله با تحریم‌ها مطرح باشد. زمانی که سرمایه‌های داخلی به سمت تولید و استفاده از ظرفیت‌های داخلی هدایت می‌شود، به‌طور طبیعی وابستگی به واردات و به تبع آن فشارهای ناشی از تحریم کاهش می‌یابد. این سرمایه‌گذاری‌ها می‌توانند در ایجاد شغل، تقویت زیرساخت‌ها و تولید کالاهای مورد نیاز کشور مؤثر باشند و زمینه را برای تقویت اقتصاد فراهم کنند.

در حال حاضر، چه موانعی سر راه سرمایه‌گذاری داخلی وجود دارد؟

موانع مختلفی در این مسیر وجود دارند؛ نخستین مانع، عدم ثبات اقتصادی است که به‌ویژه نوسانات ارزی را شامل می‌شود. این نوسانات باعث می‌شوند سرمایه‌گذاران به‌ویژه در بخش تولید، دچار تردید شوند. دومین مانع، مشکلات اداری و پیچیدگی‌های بوروکراتیک است که فرایند راه‌اندازی کسب‌وکار را کند می‌کند. علاوه بر این، کمبود تسهیلات مالی و نبود حمایت‌های کافی از سوی دولت در زمینه ارائه وام‌های تولیدی نیز از دیگر موانع مهم هستند. این موانع باعث می‌شوند روند سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد با کندی مواجه شود.

در چنین شرایطی، چه اقداماتی باید از سوی دولت انجام شود تا سرمایه‌گذاری در تولید تشویق شود؟

دولت باید ابتدا بسترهای مناسب را برای سرمایه‌گذاران داخلی فراهم کند. این به معنای تسهیل فرایندهای اداری و کاهش بوروکراسی‌های زائد است. همچنین بهبود وضعیت نظام مالی و ارائه تسهیلات ارزان قیمت برای تولیدکنندگان می‌تواند انگیزه‌های لازم را برای سرمایه‌گذاری بیشتر فراهم کند. علاوه بر این باید سیاست‌های حمایتی بلندمدت و پایدار در این زمینه اتخاذ شود تا سرمایه‌گذاران احساس امنیت بیشتری داشته باشند. مهم‌ترین نکته این است که دولت باید به تولیدکنندگان به‌عنوان شرکای اقتصادی خود نگاه کند، نه رقیب یا مانع.

نظام بانکی و بازار سرمایه در تأمین مالی تولید چه نقشی داشته و تا چه حد کارایی دارند؟

در حال حاضر، نظام بانکی کشور بیشتر به بنگاهداری خود مشغول است تا حمایت از بخش تولید. این موضوع باعث می‌شود تسهیلات کمتری به تولیدکنندگان اختصاص یابد و روند تأمین مالی در بخش تولید با مشکل مواجه شود. بازار سرمایه نیز با چالش‌هایی مانند عدم شفافیت، قوانین ناکافی و کمبود ابزارهای مالی مناسب مواجه است. به‌طور کلی، کارایی این دو سیستم در تأمین مالی تولید به اندازه‌ای که باید باشد، نیست. اگر این دو بخش اصلاح شوند و بتوانند به‌طور مؤثری از تولید حمایت کنند، شاهد جهش‌های عظیم اقتصادی خواهیم بود.

اگر بخواهیم به موضوع جذب سرمایه‌های مردمی بپردازیم، چگونه می‌توان مردم را به سرمایه‌گذاری در تولید ترغیب کرد؟

جذب سرمایه‌های مردمی نیازمند تغییر نگرش و فرهنگ عمومی است. مردم باید بدانند که سرمایه‌گذاری در تولید نه تنها یک فرصت سودآور است، بلکه یک نیاز اقتصادی برای کشور به‌شمار می‌آید. برای این کار، دولت باید طرح‌ها و مدل‌های سرمایه‌گذاری جذاب و شفاف ارائه دهد. همچنین تقویت اعتماد عمومی و اطمینان از بازدهی مناسب در پروژه‌های تولیدی، کلید جذب سرمایه‌های مردمی است. مردم باید درک کنند که این سرمایه‌گذاری‌ها در نهایت به نفع خودشان و جامعه است و از ریسک‌های آن آگاه شوند.

راهکارهایی که به نظر شما می‌توانند کیفیت سرمایه‌گذاری‌ها را در بخش تولید بالا ببرند، چیست؟

اولین قدم، ارزیابی دقیق و علمی از پروژه‌های تولیدی است. باید به‌جای پروژه‌های کرفایده و با ریسک بالا، به سمت پروژه‌های پایدار و با توجیه اقتصادی مناسب حرکت کرد. در این راستا، استفاده از فناوری‌های نوین و توجه به بهره‌وری باید در اولویت قرار گیرد. همچنین نظارت بر روند اجرای پروژه‌ها و پیگیری دقیق به‌منظور جلوگیری از هرگونه فساد مالی، به افزایش کیفیت سرمایه‌گذاری‌ها کمک خواهد کرد. در نهایت، دولت و بخش خصوصی باید همکاری نزدیکی داشته باشند تا این پروژه‌ها به سرانجام برسند.

در شرایط کنونی که اقتصاد کشور در معرض تهدیدات متعدد قرار دارد، توصیه شما به سیاست‌گذاران اقتصادی چیست؟

سیاست‌گذاران اقتصادی باید بیش از هر زمان دیگری به ایجاد بسترهای مساعد برای رشد تولید داخلی توجه کنند. این شامل ایجاد ثبات در سیاست‌های مالی و ارزی، تسهیل فرایندهای اداری و ایجاد فضای رقابتی سالم است. در کنار این باید به‌طور جدی به تقویت بخش خصوصی بپردازند و از هرگونه فشار غیر ضروری در امور اقتصادی این بخش خودداری کنند. تنها با چنین رویکردی می‌توان به استقلال اقتصادی رسید و از تهدیدات تحریمی عبور کرد.

تهدیدات تحریمی عبور کرد. آیا شما به آینده اقتصاد کشور مان امیدوار هستید؟

بله، من به آینده ایران امیدوارم، چراکه ظرفیت‌های داخلی بی‌پایان در کشور وجود دارد. اگر به تولید داخل و تقویت زیرساخت‌های اقتصادی توجه بیشتری شود، ایران می‌تواند با استفاده از پتانسیل‌های خود، نه تنها از بحران عبور کند، بلکه به یکی از کشورهای پیشرفته در عرصه تولید تبدیل شود. البته این مسئله نیازمند همکاری بین دولت، بخش خصوصی و مردم است. اگر همه این سه بخش به‌طور هماهنگ عمل کنند، بی‌تردید شاهد روزهای روشن‌تری برای اقتصاد ایران خواهیم بود.

جمع‌بندی سرمایه‌گذاری داخلی در بخش تولید، نه تنها راهی برای مقابله با تحریم‌هاست، بلکه به عنوان یک موتور محرکه برای رشد پایدار اقتصادی عمل می‌کند. با اصلاحات ساختاری، تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و ایجاد بسترهای مناسب برای سرمایه‌گذاران می‌توان از ظرفیت‌های داخلی به‌نحو احسن بهره برد و فشارهای تحریمی را به حداقل رساند. در نهایت، استقلال اقتصادی و مقابله با بحران‌ها نیازمند یک اراده جمعی و همکاری میان بخش‌های مختلف است.

سرمایه‌گذاری‌های عظیم در توسعه زیرساخت‌های انتقال انرژی و تقویت همکاری‌های بین‌المللی است.

■ راهکارهای توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر برای بهره‌برداری بهینه از منابع تجدیدپذیر در ایران، کارشناسان پیشنهاداتی ارائه کرده‌اند. یکی از این پیشنهادات، اصلاح سیاست‌های تعرفه‌ای و ایجاد مشوق‌های مالی است. بخش‌های مناسب برای خرید برق تولیدی از منابع تجدیدپذیر باید به گونه‌ای طراحی شود که هم برای تولیدکنندگان جذاب باشد و هم برای مصرف‌کنندگان مقرون به‌صرفه. در کنار این، ایجاد سیاست‌های حمایتی و تضمین پرداخت به‌موقع مطالبات تولیدکنندگان می‌تواند انگیزه سرمایه‌گذاری در این حوزه را افزایش دهد. همچنین تقویت زیرساخت‌ها و شبکه‌های انتقال برق در نواحی مختلف کشور به‌ویژه در مناطق دارای ظرفیت بالای تولید انرژی تجدیدپذیر، از دیگر الزامات مهم است. بدون بهبود شبکه انتقال، امکان بهره‌برداری بهینه از این منابع وجود نخواهد داشت. در این راستا، باید همکاری‌های بین‌المللی در زمینه فناوری‌های نوین و انتقال تجارب کشورهای پیشرفته به ایران تسهیل شود.

■ نتیجه‌گیری کشورمان با داشتن یکی از بهترین ظرفیت‌های انرژی تجدیدپذیر در جهان هنوز نتوانسته است از این منابع به‌طور کامل بهره‌برداری کند. با اصلاح سیاست‌ها، ایجاد مشوق‌های مالی، بهبود زیرساخت‌ها و همکاری‌های بین‌المللی، ایران می‌تواند به یکی از قطب‌های انرژی تجدیدپذیر در منطقه تبدیل شود و از این فرصت‌های طبیعی بهره‌برداری کند. این مسیر نه تنها موجب تأمین انرژی پایدار برای کشور خواهد شد، بلکه می‌تواند به‌عنوان موتور محرکه توسعه اقتصادی، اشتغال‌زایی و کاهش وابستگی به منابع فسیلی عمل کند.

■ صادرات انرژی تجدیدپذیر، فرصت راهبردی

در حالی که ایران ما دارای منابع گسترده‌ای از انرژی تجدیدپذیر است، موقعیت ژئوپلیتیکی این کشور به‌ویژه در همسایگی با کشورهای پر مصرف نظیر افغانستان، پاکستان، عراق و کشورهای حاشیه خلیج فارس می‌تواند فرصتی استراتژیک برای تبدیل ایران به یک صادرکننده عمده انرژی پاک فراهم کند. بسیاری از این کشورها به دلیل کمبود منابع انرژی و افزایش تقاضای برق، در جست‌وجوی راه‌هایی برای تأمین انرژی خود از منابع تجدیدپذیر هستند. ایران می‌تواند با ایجاد نیروگاه‌های خورشیدی و بادی در مناطق مرزی و اتصال به شبکه‌های بین‌المللی، به‌عنوان یک صادرکننده برق سبز وارد بازارهای جهانی شود، اما برای تحقق این هدف، نیاز به

سرمایه‌گذاری در انرژی‌های پاک، نه تنها

برای راهی عبور از بحران انرژی و تحریم است، بلکه زمینه‌ساز جهش اقتصادی در مناطق کمتر توسعه‌یافته خواهد بود

۳۰ شغل غیرمستقیم ایجاد می‌شود، بنابراین توسعه پروژه‌های بزرگ تجدیدپذیر نه تنها در کاهش وابستگی به انرژی‌های فسیلی نقش دارد، بلکه می‌تواند به‌عنوان راهی برای مقابله با بیکاری و ایجاد اشتغال در مناطق محروم نیز مورد توجه قرار گیرد.